

EVANGÉLIUMI TÁRLAT – EVANGÉLIUMI TÁVLAT

Kép és szó elválaszthatatlanul egymásban és egymásból él. Beszélünk a képekről, szavakba foglaljuk benyomásainkat róluk, címük van a képeknek, mondandójuk, értelmezzük őket. Látva őket – és itt most Ganczaug Miklós képeiről beszélek – elakad a lélegzetünk, ámulunk csendben, majd megszólalunk, szükségét érezzük, hogy megszólaljunk, hogy az élményt megosszuk egymással, kérdezzünk, hogy értelmezést kérjünk. Kertész Imre Jegyzőkönyv című regényében olvasom a következő mondatot: „az értelmezésre, éreztem, mindenképpen szükségem lenne”. Az történt ugyanis, hogy álmában az írónak megjelent a Megváltó egy hajléktalan képében. Az álomból, az álmokképekből felesége riasztja fel. S ekkor érzi annak szükségét, hogy a néma álmot, az álmokképeket értelmeznie kell. „Írás-hoz fogtam... Kapkodó, hevenyészett betűkkel az alábbi sorokat vetettem egy füzetlapra: «Vigyázni tehát, keresni a kapcsolatot a mindenek mélyén rejlő ősboldogsággal, a teremtéssel; írni; s másrészt ügyelni az engem körülvevőkre – magányt keresni, sőt megteremteni azt, de lehetőleg mégsem bünyösen felszámolva mindent, ahogy szoktad»”. Nemcsak a kép igényli a szót, a szó is a képet. Betölt-heti-e a szó azt a hivatását, hogy „jelenlélet teremtsen” /Gedamer/, ha nem képszerű? Van-e költészet szókép /metafora, metonímia stb./ nélkül? S tágabban, költői kép nélkül, melyről azt írja Nagy László, hogy „energiasűrítés”? Ganczaug Miklós képei bennem költői, irodalmi asszociációkat ébresztenek.

A ceruzarajzok elbűvölnek, s az evangéliumok világát sugallják. Szent Ágoston, amikor először találkozik az evangéliumokkal, viszolyog tőlük, különösen a Márk Evangéliuma „konyhanyelve” taszítja. Idegenkedik az evangéliumok egyszerűségétől. Olvasásukat egy valamire való rétorától méltatlannak érzi. Amikor belső indíttatásra – „Tolle, et lege! Vedd és olvasd!” – újra előveszi őket, szíven üti varázserejük, felismeri nagyságukat, s meghatározza stílusukat: „sermo humilis – alázatos beszéd”. Ezeknek a ceruzarajzoknak a stílusa, lelke, lényege, hogy „sermo humilis”. Sermo humilis a javából.

Ganczaug Miklós képei – mind együtt – Evangélium Ganczaug Miklós szerint. Bármiről is szólnak, Jézusról vallanak. Szubjektíven, ezért objektíven, hitéből fakadóan, ezért hitelesen. Minden olyan kísérlet, mely objektív rajzát akarja adni Jézusnak, és ezzel hivatkozik is, kudarcot vall. A második parancs képtilalmának /2Móz 20,4; 5Móz 5,8/ az értelme Jézusra vonatkozóan is beigazolódik. Szent Ágoston azt mondja „A lélek Istennel való magányos beszélgetéseinek könyvében”, hogy Isten annyiban ismerhető meg, hogy „ki ő nekünk”. Ez áll Isten Fiára, Jézusra is. Aki objektív képet akar festeni Jézusról, az kudarcit vall. Akik azt mondják, hogy mi most itt az igazi, a hamisítatlan „történeti” Jézust hirdetjük, íme, itt a teljes portré a tudományos teljesség igényével, azok portréjáról kiderül, hogy hamis kép Jézusról. Az egyik azt állítja róla, hogy ő a nagy forradalmár, a másik, hogy karizmatikus-gyógyító, a harmadik, hogy tudós rabbi, vagy, hogy vallási reformer, újtó stb. Mindegyikben lehet valami igazság, a hamisság abban van, hogy ezt a valamit a teljes igazságnak állítják be. Öten vagyunk testvérek, mi mindannyian szubjektív képet rajzolunk édesanyánkról, mindannyian azt mondjuk el, hogy ki ő nekünk. Eltérő képet rajzolunk róla, és éppen így igaz képet. Az evangéliumok címe, hogy Evangélium Máté, Márk, Lukács, vagy János szerint, jelzi, hogy szerzőik ara vállalkoznak, hogy arról valljanak, hogy ki nekik Jézus. Így rajzolódhat ki, hogy kicsoda is Jézus. Ezért nem tett kísérletet az egyház arra, hogy összefésülje egyé a négy evangéliumot. Úgy lesz teljesebb a kép Jézusról, ha ahány Krisztus-követő, annyi evangélium. Ahány szent, annyi hiteles evangélium. Kinek-kinek a kapott képességeivel kell a Szentlélek szárnyai alatt elkészítenie a maga evangéliumát. A Lélektől ihle-

tett evangélisták arról vallanak, hogy ő, Jézus kimeríthetetlen szent titok, de nem távoli, messi, hanem életük titka, aki életébe vonzza őket. Ahogy Karl Rahner vallja: „a szeretetben szívem közép-pontja vagy, közelebb hozzám, mint én önmagamhoz” /életem Istene/. Ezt a vallomást érzem ki Ganczaugh Miklós képeiből: a ceruzarajzoktól az „Őáltala” című festményig.

A ceruzarajzok: kör alak, gömb érzet, zárt világ. Szénfeketén. Bennük: sűrűn, haloványan, eleven, egy felé, fölfelé hullámzó erecskék, vágjak, a vágyó élet. Ez a szénfekete zártság mintha fölfelé halványulna. Mikor együtt néztük a képet, Miklós Babits Mihály első kötetének, a „Levelek Írisz koszorújából” epilógusából, a „Lírikus Epilógijából” idézett: „Vak dióként dióba zárva lenni / s törésre várni beh megundorodtam. // Bűvös körömből nincsen mód kitörnöm. / *Csak nyílam szökhet át: a vágy – de jól tudom, vágyam sejtése csalfa.* // Én maradok: magam számára börtön...” . A rajzban a zártság fölfelé halványul, mintha nyílna, ahogy Babits Mihály költészetében ez a „vak dió” kinyílik, mégpedig a halálos ágyán írt utolsó művében, a Jónás könyvében. Az első kötet epilógusában azt írja még Babits Mihály, hogy „Bűvös körömből nincsen mód kitörnöm, *csak nyílam szökhet át: a vágy – de jól tudom, vágyam sejtése csalfa.*” Az élete epilógusaként írt utolsó művéből kiderül: nem jól tudja. Jónás a Cethal „bűzös sötétjéből” üvölti, vonítja, nyögi imáját: „Bezároltattál, Uram, engem! / Sarak aljába, sötétségbe tettél, / ragyogó szemed elöl elvetettél... / *Sóvár tekintetem nyílat kilőttem / s a feketeség meghasadt előttem.* / Éber figyelmem erős lett a hitben: / akárhogy elrejtőzöl, látlak, Isten! / Rejteztem én is elüled, hiába! / Utánam jöttél tenger viharába. / Engedetlen szolgálodat meggyötörted, / magányos gőgöm szarvait letörted. / De mennél csúfabb mélybe hull le szolgálád, / annál világosabb előtte orcád.” Ez a feketeség valahogy így hasad meg Ganczaugh Miklós kör-rajzaiban is.

Néztem Miklós képeit, és kérdezgettem: mit... miért... és mért éppen így? A végső érv egy-egy megoldásra legtöbbször az volt, hogy „így kellett megoldanom”, és úgy láttam, mintha maga is csodálkozna rajta, hogy miért éppen így. Mintha nem ő tervezte volna őket. A legsajátabb sajátunk, amihez igazán közünk van, amin dolgoznunk kell, annak terve nem tőlünk van, nem mi tervezzük meg azt, hogy milyen legyen. Gondoljunk csak teremtetett önmagunkra. Vagy egy szülő a gyermekére: mennyire köze van hozzá, hiszen ő nemzette, tőle születik, rá van bízva, ő neveli, de hogy milyennek születik, az nem tőle van, s az életét sem tudja eltervezni. Így van ez a művel is. Ganczaugh Miklós ezt tudván tudja. Nekem írt levelét így írta alá: „Miklós festőnagyapa”. Ez az aláírás sejteti, hogy mennyire örül most született unokájának, hogy szemefénye, de az, hogy ilyen csoda, az nem tőle van, ahogy a szüleitől sem. Ahogy a mű terve sem. Illyés Gyula írta le, hogy egyszer azt kérdezte Babits Mihálytól, hogy „Van-e Isten? – Az már nem a mi gondunk! – felelte. Akár a mű terve. Hál’ Istennek – tette hozzá mosolyogva. Utolsó esztergomi látogatásomat egy időre az szakította félbe, hogy épp akkor gyónt meg” – tette hozzá Illyés. Azt érzem Ganczaugh Miklós művein, hogy bennük a teremtető terv valósul. A terv „nem a mi gondunk”, de hogy a terv a kapott képességeink teljes bevetésével megvalósuljon, az bizony a miénk. Ehhez az szükséges, hogy engedjük, hogy a mű – mint Jézus Mária méhében – a Teremtő Lélektől bennünk foganjon, legyen meg hozzá a kihordás csendje, az áldott állapot, s hogy ebből a csendből a mű a Lélek erejével szülessék, vállalva a vajúdást, a vért, a verejtéket, hogy aztán örülhessünk a megszületett csodának, mint ahogy ez ma este itt történik.

Ganczaugh Miklós képei alatt, a sublóton ott feküdt egy könyv, Pilinszky János összegyűjtött levelei. E vaskos kötetből ott, a képeket nézve felidéződött bennem az a levél, amelyet egy francia kisvárosból fogalmazott Pilinszky 1967 májusában Pierre Emmanuel francia költőnek. Arról a dilemmáról ír benne, hogy maradjon-e Nyugaton, vagy hazajöjjön. Tudjuk, ez utóbbi mellett döntött. Ehhez a lehetőséghez a következőt fűzte hozzá a költő: „ha hazamegyek, a szabadesés hűségén és Isten irgalmán

kívül semmi egyebet nem látok magam előtt”. Tandori Dezső egyik írásában megjegyzi: „A szabadesés és isten-irgalmas mondat magasművészet... lelkünk üdve van benne”. Nézem Ganczaugh Miklós képeit: „Magasművészet”. „A szabadesés hűségén és Isten irgalmán kívül semmi egyebet nem látok” bennük. Azért nem, mert nincs bennük: *a „semmi egyéb”*, a hivalkodás. Más van bennük, az, amivel Celanoi Tamás Szent Ferenc greccioi, karácsonyi ünneplését jellemezte: „ünnepel az egyszerűség”, a kegyelem, az irgalom örömeiben. Rokon ez József Attila ujjongásával: „Irgalom, édesanyám, mama, nézd, jaj, kész ez a vers is!”. Térdelő öröm ez. Vasadi Péter nyolcvannégy évesen „Szép leszel” címmel szerelmes verset írt súlyosan beteg, archeimer kórban szenvedő feleségéhez, akit éjjel-nappal hősiess szeretettel ápol. Amikor elolvastam a verset, megrendített, azon nyomban felhívtam telefonon, s kérdeztem: „Hogy csinálod ezt a csodát?” A válasz így hangzott: „Bocsáss meg, László! Nem tudom. Letérdelek. Ő csinálja. Kifacsart citrom vagyok. Gyönyörű, ami történik. Nehéz! Nagyon igaz!”. Ganczaugh Miklós képei – a keresztutak is – ezt a térdelő örömet sugallják.

Amikor már vészesen közeledett e kiállítás megnyitója, Miklós elhívott magához, hogy nézzem meg a kiállítandó képeit. De én már elfelejtettem, hogy hol lakik, nyelvemen volt, hogy úgy kérdezzem, ahogy a két tanítvány, János és András kérdezték Jézustól a János Evangéliumban: „Mester hol laksz?”. „Gyertek, nézzétek meg!” – volt Jézus válasza. És az evangélista megjegyzi, hogy egész nap nála maradtak. Jézus feltárta nekik, hol van az ő igazi otthona, hogy az ő otthona az Atya szeretetében van, abban, hogy „szeret engem az Atya és én szeretem az Atyát”. Ganczaugh Miklósnak hol van az otthona? A választ a képei adják meg. S e válaszokat összefoglalja az „Őáltala” című hatalmas alkotása. A cím a Szentmisében elhangzó nagydoxológia első szava, melynek folytatása: „Ővele és Őbenne”. Mester hol laksz? „Őbenne”. Nem egyedül. Annak ígérete szerint, hogy „ha fölmagasztaltatom, magamhoz vonzok minden embert”. Jézus alakja a képen egybenő a kereszttel. A kiállítás megnyitása előtt, nézegetve a képet többen kérdezték egymástól, hogy Jézus arca nem önarckép-e. Ki tudja? Egy biztos, a festő útban van e hasonlóság felé. A kereszttel való egység kegyelme biztos nem fog hiányozni hozzá.

Zatykó László